

ÚVOD

V roce 2007 uplynulo již 35 let od vydání knihy „Meze růstu“ (Dennis L. Meadows et al., The Limits to Growth), kterou lze považovat za základ zájmu o udržitelný rozvoj. Autoři tohoto díla se na základě svého přesvědčení, že růst světové populace a vyčerpávání nerostných zdrojů vytvářejí omezení ekonomického růstu, pokusili dokumentovat nutnost změny závislosti mezi trendy 5 proměnných, a to světovou populací, industrializací, znečišťováním, produkcí potravin a čerpáním nerostných zdrojů.

O jedenáct let později se udržitelný rozvoj stal tématem i na světové politické scéně. Byla ustavena Světová komise pro životní prostředí a rozvoj při Valném shromáždění OSN a jejím výstupem byla v roce 1987 zpráva „Naše společná budoucnost“ (česky 1991). Komise došla k závěru, že přestože ekonomický růst posledních desetiletí zhoršuje životní prostředí, je možné najít cesty, které by situaci pomohly zlepšit, a to i s dalším ekonomickým růstem. Tato zpráva také obsahuje **jednu ze základních definic trvale udržitelného rozvoje**: „Jedná se o takový rozvoj, který zajistí naplnění potřeb současné společnosti, aniž by ohrozil možnost splnění potřeb generací příštích“. Z této koncepce vychází i česká legislativa. V zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí je uvedeno: „Trvale udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“

Každá strategie udržitelného rozvoje určuje **priority** udržitelného rozvoje území a přiřazuje k nim **dlouhodobé cíle**, kterých by mělo být dosaženo v určitém časovém horizontu. Na kterékoli hierarchické úrovni (globální, národní, regionální i místní) bývají cíle udržitelného rozvoje většinou obecné a konkrétní jsou až opatření jak cílů dosáhnout. Pro hodnocení vývoje udržitelnosti a úspěšnosti jednotlivých opatření jsou pak stanoveny rovněž konkrétní indikátory. A právě v oblasti **definování indikátorů**, poskytování spolehlivých, srovnatelných a adekvátních dat v časové řadě mají státní statistické služby nezastupitelné místo.

V **České republice** byla strategie pro **národní úroveň** zformulována po roce 2000 a schválena vládou koncem roku 2004. Na **místní úrovni** vznikla Národní síť zdravých měst již v roce 1994, později převzala jeden z modelů místní Agendy 21 jako jeden z hlavních nástrojů "dobré správy". Místní Agenda 21 se stala součástí Státní politiky životního prostředí (1999, 2001). V letech 1999 – 2002 probíhal projekt "Širší podpora místních Agend 21 v ČR s využitím britských zkušeností". Součástí projektu byly tři pilotní programy MA 21: město Kladno, okres Děčín a CHKO Poodří. Metodika pro modelové projekty strategií udržitelného rozvoje krajů byla vytvořena v roce 2004. První dokumenty pro Liberecký a Ústecký kraj byly zpracovány v roce 2005 podle angloamerického modelu plánování s menšími úpravami podle regionálních podmínek.

Český statistický úřad se rovněž problematikou udržitelného rozvoje zabývá. Stal se spolupořadatelem seminářů a konferencí týkajících se environmentálního účetnictví a indikátorů udržitelného rozvoje. Na konferenci v roce 2005 vystoupil předseda ČSÚ J. Fischer a hlavní příspěvky byly publikovány v monotematickém čísle 3/2006 časopisu Statistika. Od roku 2005 se této problematice ČSÚ věnuje ve stěžejních makroekonomických analýzách (např. kap. 6 v Analýze makroekonomického vývoje za rok 2004, autoři S. Czesaný, M. Spejchalová) a v letošním roce rozšiřuje tento pohled o regionální rozměr.

Záměrem předkládané publikace Vybrané oblasti udržitelného rozvoje je **zmapovat datové zdroje a poskytnout přehled o ukazatelích udržitelného rozvoje dostupných na krajské úrovni** a doplnit tak bohatou literaturu, která se věnuje této problematice na úrovni národní a mezinárodní.

Publikace by mohla být využita jako datový zdroj pro autory regionálních Strategií udržitelného rozvoje, případně by mohla sloužit jako inspirace při aktualizaci Programů rozvoje kraje (např. výběrem vhodných indikátorů pro monitoring dlouhodobého vývoje).

Autoři publikace se pokoušejí odpovědět na 2 následující **otázky**:

1. Jaké jsou datové zdroje ČSÚ pro hodnocení udržitelného rozvoje na regionální úrovni?
2. Jaký je vývoj vybraných indikátorů udržitelného rozvoje v konkrétním kraji?

Publikace je členěna do **tří základních částí**. První mapuje udržitelný rozvoj z celorepublikového pohledu. Zabývá se Strategií udržitelného rozvoje ČR, Situačními zprávami i problematikou indikátorů na celostátní úrovni včetně mezinárodního srovnání v rámci Evropské unie. Druhá část si klade za cíl seznámit s vývojem indikátorů, vybraných za všechny tři pilíře (ekonomický, sociální a environmentální), pro které byla k dispozici data ČSÚ či z jiných zdrojů v mezikrajském srovnání. U každého indikátoru je uvedena návaznost na strategické dokumenty ČR, zdroj dat, územní dostupnost, periodicita, stručný metodický popis indikátoru a tabulka dat podle krajů v časové řadě.

Autoři publikace si jsou vědomi toho, že Strategie UR ČR zahrnovala kromě těchto 3 pilířů ještě další 3 oblasti, z nichž za jednu (Evropský a mezinárodní kontext) nejsou na regionální úrovni dostupná data pro

vytvoření vhodných indikátorů. Indikátory pro monitoring zbývajících 2 oblastí (Výzkum, vývoj a vzdělávání, Správa věcí veřejných) byly s vědomím určitého zjednodušení zařazeny do základních pilířů. S ohledem na to, že se publikace zaměřuje na vybrané oblasti UR, nebyla akceptována struktura připravované Obnovené strategie UR ČR, zahrnující 12 strategických oblastí a 5 průřezových témat UR. Autoři si byli vědomi toho, že existují i další přístupy k hodnocení UR, např. kapitálový, popř. tematický. K posuzování udržitelného rozvoje se, zejména v mezinárodním srovnání, využívají i kompozitní indikátory (např. tzv. ekologická stopa v environmentální oblasti). Jejich výhodou je komplexnější (vícerozměrný) pohled na vývoj dané oblasti a usnadnění interpretace trendu, který z vývoje dílčích indikátorů nemusí být dobře patrný. Na regionální úrovni by však tvorba kompozitních ukazatelů se současnými datovými možnostmi byla problematická.

Třetí kapitola se zaměřuje na vlastní hodnocení trendů v konkrétním kraji, přičemž důraz je kladen na okruhy, které jsou pro dané území specifické. Kapitola 3 svým výběrem indikátorů vytváří podmínky pro to, aby se regionální strategie UR mohly zaměřit též na podrobnější územní pohled, neboť vymezení marginálních oblastí a zajištění rovnoměrného rozvoje regionů by mělo být jedním ze základních cílů udržitelného rozvoje. Obsah této části byl konzultován s odbornými pracovníky krajských úřadů. Kapitola je doplněna o grafy charakterizující vývoj či souvislosti mezi ukazateli. Grafická příloha obsahuje kartogramy související s danou problematikou.

Na přípravě publikace pracovníci oddělení regionálních analýz a informačních služeb v jednotlivých krajích spolupracovali s partnerskými pracovišti v ústředí ČSÚ – Odborem veřejných databází a Odborem makroekonomických analýz a analytických metod.